

Тезекова Макпал Мансуровна

*Silkway Халықаралық университеті Педагогикалық факультетінің 2 курс
магистранты, п.ғ.д., профессор Молдабек Қ.
Шымкент, Қазақстан*

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Оқушылардың танымдық құзіреттілігін өзіндік жұмыстар арқылы қалыптастырудың түпкі мақсаты – оқушыларды белсенді ой қызметін, әртүрлі танымдық мәселелерді өздігінен шешуге, бұрынғы меңгерілген білімді қолдануға ұмтылысы бар оқыту үдерісінің субъектісі етіп тәрбиелеу. Педагогикалық-психологиялық еңбектерде оқушылардың тапсырмаларды өздігінен орындауы олардың танымдық қызығушылықтарын арттырып, танымдық белсенділіке, шығармашылықпен әрекетпен жұмыс жасауына дағдыландырады деген салмақты пікірлер кездеседі. Сондықтан оқушылардың өздігінен орындайтын жұмыстарын сапалы ұйымдастыру арқылы олардың жеке тұлғалық қабілеттерін нығайтуға, дамытуға, танымдық құзіреттіліктерін қалыптастыруға болады.

Н.И. Формановская «өзіндік жұмыс» ұғымын адамның өз бетімен, ешкімнің көмегінсіз орындауын айтады.

Г.К. Селевкотың пікірінше, өзіндік жұмыс оқытуды ұйымдастыру формасы да, әдіс-тәсілі де емес, өзіндік жұмыс – алдын-ала берілген бағдарлама немесе нұсқау арқылы оқытушының қатысуымен орындалатын танымдық әрекет.

М.Н. Вятютнев өзіндік жұмысты оқушының танымдық ізденімпаздығын арттыратынын айтқан. Ғалым оқушылардың өздігінен орындайтын жұмысты оқытудың негізгі амалдары ретінде қарастырады:

- әрбір нақтылы білім, меңгеру кезінде белгілі бір дидактикалық мақсат пен мәселеге сәйкес болады;
- оқушының білместіктен білімге дейінгі қозғалысының әрбір кезеңінде белгілі бір танымдық мәселелерді шешу үшін және ойлау әрекетінің төменгі деңгейден жоғарғы деңгейге қарай қозғалысы үшін қажетті білімнің көлемі мен деңгейін қалыптастырады;

- өз білімін өздігінен жүйелі түрде толықтырып отыруға деген психологиялық мақсаты және оқу, ғылым, өндіріс мәселелерін шешу барысындағы ғылыми және саяси ақпараттар ағынында дұрыс бағыт таңдай білу іскерлігін қалыптастырады;

- оқушының кәсіби іс-әрекетінің, таным мен мінез-құлық әдістерін меңгерудегі өзін-өзі көрсетуінің және өзіндік тәртібінің маңызды шарты болып табылады;

- педагогикалық басқарманың және оқушының кәсіби тұрғыдан анықталуы мен оқу үрдісі барысындағы ғылыми-өндірістік және танымдық өзіндік іс-әрекетіне басшылық етудің негізгі құралы болып табылады.

Б.Т.Кенжебеков пікірінше, өзіндік жұмыс – болашақ маманның шығармашылық өзіндік ойлауын, ғылыми қызығушылығын және арнайы білім алуын қамтамасыз ететін бастауыш оқу орындарындағы оқыту әдісі деп түсіндіреді.

Н. Коряковцева өзіндік жұмысты оқытушының бағыттауы және ұйымдастыруымен, бірақ өз бетімен тапсырманы орындауын айтады. Екі түрлі ұғымды көрсетеді: өзіндік жұмыс және өздігінен білім алу. Өздігінен білім алу – ешкімнің қатынасынсыз оқушы өзіндік жұмыс істеуі деп есептейді.

Е.А. Ракитина өзіндік жұмысының анықтамасын былайша түсіндіреді: іс-әрекет мақсатының көрсетілуі, іс-әрекет нысанының анықталуы, іс-әрекет түрінің таңдап алынуы.

Ю.Н. Емельянов пікірінше, өзіндік жұмыс – оқушылардың дәрісханалық сабақта және одан тыс уақыттарда жеке, топ болып істейтін танымдық әрекет түрі.

Өзіндік жұмыс тақырыбында жазылған еңбектерге шолу жасай отырып, оның негізгі мағынасының теориялық тұрғыда әртүрлі бағытта талқыланатынын байқадық. Бір зерттеушілер «өзіндік жұмысты» оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру және басқаруының белгілі бір педагогикалық тәсілі ретінде қарастырады .

Педагогикалық еңбектерге талдау жасау барысында өзіндік жұмыстарға арналған анықтамалардың әртүрлілігін көрдік. Бұл өзіндік жұмыстардың күрделі педагогикалық ұғым екенін көрсетеді. Қазіргі педагогикалық теорияда «өзіндік жұмыс» ұғымына бірдей көзқарас жоқ, оны біреулер оқушының өзінің дербес әрекеті десе, енді біреулер оқушылардың бастауыш дербестігін қамтамасыз ететін, ал келесі бір көзқарас бойынша, оқушылардың өзбетінше оқуға деген талпынысы деп қорытындылайды дейді. Осының бәрі бұл ұғымның көп қырлылығын сипаттайды, демек оны зерттеудің әдіснамалық бағыт-бағдарын негіздеу қажет.

Кейбір зерттеушілер өзіндік жұмысты оқушылардың интеллектуалдық, жігерлілік және бастауыш сапаларын дамытатын, оқу бағдарламасында қарастырылған, оқылатын материалдардың мазмұны және керекті көлемін игерудегі оқытудың жеке-жеке түрлері ретінде қарастырады.

Өздігінен орындайтын жұмыстың мағынасын осылайша түсіну, бұл ұғымның ішкі және сыртқы жақтарын ескеруге мүмкіндік береді. Өздігінен орындайтын жұмыс, бір жағынан, оқу үрдісі барысындағы оқушы өзіндік іс-әрекетін ұйымдастыру мен басқарудың педагогикалық құралы ретінде болса, екінші жағынан – оқу мен ғылымды үйренудің арнайы бір түрін білдіреді.

Соған сай ізденімпаздық іс-әрекет дағдысымен игерілген білігі, оқушылар алған ақпараттың шығармашылықпен қайта өңделгені белгілі болуы шарт. Өзіндік іс-әрекет сипаты да анықталмай қалған, оны оқып үйренуші өзіндік жұмыстарды орындауда көрсете білуі шарт, авторлар бұл ретте анықтамаларында белсенділік пен дербестікті атап көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Рахметова Р. Қазақ тілі синтаксисін қатысымдық-танымдық тұрғыдан оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері П.ғ.д., ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. –Алматы, 2010, 273 б.